

Mr. sc. Elmir Karadži, doktorand / PhD Candidate

Univerzitet u Prištini / University of Prishtina

karadzi82@hotmail.com

Dr. sc. Ferdi Redžepi

Prizren

ferdi_pz15@hotmail.com

UDK / UDC 32.01

Pregledni naučni rad / Scientific review article

Primljeno / Received: 26. 12. 2024.

Prihvaćeno / Accepted: 04. 04. 2025.

UVOD U KRITIČKU ANALIZU BIOPOLITIČKOG GENOCIDNOG RATA U POJASU GAZE: TEORIJSKI IZAZOVI I DRUŠTVENE IMPLIKACIJE

INTRODUCTION TO A CRITICAL ANALYSIS OF THE BIOPOLITICAL GENOCIDAL WAR IN THE GAZA STRIP: THEORETICAL CHALLENGES AND SOCIAL IMPLICATIONS

Sažetak

Ovaj rad polazi od pretpostavke da u savremenom društvu (bio)politika prožima sve aspekte života kroz upravljanje društvenim, političkim, ekonomskim, kulturnim i znanstvenim procesima. Politika se ovdje ne shvata kao plemenita aktivnost usmjerena na organiziranje ljudskog života, što bi idealno trebala biti, već kao retrogradna i destruktivna snaga, odnosno supermoćno sredstvo koje služi interesima pojedinaca, grupa i država na lokalnoj i globalnoj razini. Savremenu politiku nastoji se prikazati kao biopolitiku koju je teško sažeti unutar jednog općeprihvaćenog kognitivnog okvira. Kroz ogromne mogućnosti i strategije manipuliranja i posredovanja, biopolitika vrši disciplinu, kontrolu, nadzor, te političku i socijalnu dresuru ljudi, pojedinaca i društva u cjelini. Pored predmeta, destruktivnih metoda i tehnika koje biopolitika koristi kroz instrumentalizaciju ljudskog života i tijela, te proizvođenja ratova i kriza, pandemija i recesija, fokus rada je na kritičkoj analizi genocidnog rata u Pojasu Gaze koji je par excellence izraz biopolitičke prakse i strategije. Rad se oslanja na teorijsku matricu savremenih kritičara društveno-političkog života (Foucault, Agamben, Beck, Engdahl) i nastoji doprinijeti akademskoj diskusiji o odnosima moći, tijela i kontrole u savremenim društvima. U kritičkom i analitičkom osvrtu novog iskustva biopolitike, pored teorijskih izazova, medijski izvori i izvještaji dosljednije približavaju prirodu i doseg humanitarne krize u Gazi u praktičnom smislu. Analiza biopolitičkog vladanja životom u Pojasu Gaze

predočava novu prirodu biopolitičke moći države, nove strategije preko kojih ljudskim životom upravljaju politički autoriteti i običnog građanina dovodi u situaciju da uživo gleda zločine koje ne može kontrolirati. Vapaj običnog čovjeka za „humanitarnim intervencionizmom“ adresiran „međunarodnoj zajednici,“ politička bespomoćnost, industrijsko nasilje, masovno ubijanje i razaranje upotrebom najsavremenijeg naoružanja po prvi puta opremljenog umjetnom inteligencijom, posljedično stvara globalnu nestabilnost i regionalnu napetost ne samo na prostoru Bliskog Istoka. Intenzivno izraelsko sprovođenje okupacione politike, kršenje ljudskih prava i zakona ratovanja, pretvaranje čitavih gradova unutar enklave u ruševine, etničko čišćenje i užasni ratni zločini revitaliziraju Foucaultov biopolitički princip izlaganja smrti jedne nacije kako bi se drugoj osigurala bezbjednost i opstanak.

Ključne riječi: biopolitika, Foucault, život, tijelo, nadzor, genocidni rat, Pojas Gaze, humanitarni intervencionizam, informacijske tehnologije.

Summary

This paper starts from the assumption that in contemporary society, (bio)politics permeates all aspects of life through the governance of social, political, economic, cultural, and scientific processes. Here, politics is not understood as a noble activity aimed at organizing human life—as it ideally should be—but rather as a retrograde and destructive force, a superpowered tool used to serve the interests of individuals, groups, and states on both local and global levels. Contemporary politics is portrayed as biopolitics, which is difficult to encapsulate within a single, universally accepted cognitive framework. Through vast possibilities and strategies of manipulation and mediation, biopolitics enforces discipline, control, surveillance, and political and social conditioning of individuals and society as a whole. In addition to the subjects, destructive methods, and techniques used by biopolitics through the instrumentalization of human life and the body, as well as the production of wars, crises, pandemics, and recessions, the paper focuses on a critical analysis of the genocidal war in the Gaza Strip, which is the par excellence expression of biopolitical practice and strategy. The work draws on the theoretical framework of contemporary critics of socio-political life (Foucault, Agamben, Beck, Engdahl) and seeks to contribute to the academic discourse on the relationships between power, the body, and control in modern societies. In the critical and analytical review of the new experience of biopolitics, in addition to theoretical challenges, media sources and reports more consistently illustrate the nature and scope of the humanitarian crisis in Gaza in a practical sense. The analysis of biopolitical governance over life in the Gaza Strip reveals a new nature of state biopolitical power and new strategies through which political authorities manage human life, placing the ordinary citizen in a position of watching crimes unfold in real time—without the ability to intervene. The plea of the average person for “humanitarian intervention,” addressed to the “international community,” coupled with political helplessness, industrial violence, mass killings, and destruction using the most advanced weaponry—now equipped with artificial intelligence - consequently creates global instability and regional tension not only in the Middle East. Israel’s intensive implementation of its occupation policy, violations of human rights and the laws of war, the devastation of

entire cities within the enclave, ethnic cleansing, and horrific war crimes revive Foucault's biopolitical principle of exposing one nation to death in order to secure the safety and survival of another.

Keywords: *biopolitics, Foucault, life, body, surveillance, genocidal war, Gaza Strip, humanitarian interventionism, information technologies.*

Uvod

Biopolitika se razvija kroz diskurse i prakse koje imaju takav domet da uspijevaju proizvoditi i upravljati društvenim, političkim, ekonomskim, kulturnim i znanstvenim procesima. Diskurs o biopolitici izazvao je pažnju istraživača tokom 20. stoljeća, ali je u prvim desetljećima 21. postao još važnijim. Biopolitika nas u savremenosti u svekolikom smislu prožima. Ona je jedan od najvećih izazova savremene sociološke, filozofske i političke misli i prakse. Uz sociologiju interneta (cybersociology) i sociologiju kulinarske prakse, spada u najnovije trendove savremene sociološke misli.

U modernom dobu, zahvaljujući ogromnom razvoju nauke i tehnologije, djelokrug (bio)politike se proširilo. Politika prožima i one sfere koje, esencijalno, nisu polje njenog djelovanja. Tako je zakoračila u široko polje demografije, medicine, ekologije, religije, prava itd., bolje rečeno, nastavlja tamo gdje je potrošena i prokažena ideologija marksizma-lenjinizma stala.

Kroz ogromne mogućnosti i strategije manipuliranja i posredovanja, biopolitika vrši disciplinu, kontrolu, nadzor i političku i socijalnu dresuru ljudi, pojedinaca i društva u cjelini. Savremenost je biopolitici otvorila široke mogućnosti i nove perspektive. Raspolaze mogućnošću da ostavi u životu naspram mogućnosti da proizvede smrt. Nasuprot slobode može proizvesti ropstvo, nasuprot miru rat koji prerasta u prirodno stanje, u „normalnost“ na koju se brzo navikava.

Iako joj se korijeni nalaze u 17. i 18. stoljeću, barem prema Foucaultu, svoj vrhunac možda dostiže upravo u vremenu koje živimo (21. st.), pa bi legitimno i potpuno opravdano bilo ispitati dosege biopolitike i prije 17. stoljeća, jer su ljudi redovno tokom povijesti, naročito u kriznim i ratnim periodima, bili instrumentalizirani zarad ličnih motiva i interesa vojskovođa, vladara, kraljeva, odnosno države, nacije, religije, plemena, domovine ili neke nakaradne ideologije. Ipak, mi ćemo se, u ovom radu, ograničiti na „politizaciju života“ koju provodi biopolitika, najprije u širem kontekstu u savremenosti, a potom na konkretnom slučaju. Zato ćemo u radu eksplicirati predmet, destruktivne metode i tehnike koje koristi biopolitika u instrumentalizaciji ljudskog tijela, stanovništva i rata.

Metodologija i cilj istraživanja

Rad ima zadatak da kroz objektivan, analitički i kritički duh sagleda „genealogiju sadašnjosti,“ da se poslužimo iznimno bogatim Foucaultovim vokabularom, ali i vrlo neizvjesnu budućnost koja je pred nama. U fokusu teorijske refleksije sadašnjosti, kao glavno pitanje ovog istraživanja, smještamo analizu genocidnog rata u Pojasu Gaze koji je *par excellence* izraz biopolitičke prakse i strategije. Biopolitička dinamika posebno dolazi do izražaja kroz proizvođenje i instrumentalizaciju ratova i kriza, pandemija i recesija, a paradigma genocidnog rata u Pojasu Gaze nam je predočila novu prirodu biopolitičke moći države, novo iskustvo biopolitike, i običnog čovjeka dovela u situaciju da uživo gleda zločine na koje se zgražava, a koje ne može kontrolisati. Politička bespomoćnost, industrijsko nasilje, masovno ubijanje i razaranje kojem svijet svjedoči će neminovno stvarati globalnu nestabilnost i regionalnu napetost na prostoru Bliskog Istoka i šire. Pored upravljanja velikim populacijama ljudi tehnikama kontrole i nadzora, biopolitika zna djelovati i kroz prizmu „humanitarnog intervencionizma“ koji se nije uvijek takvim pokazao. Ovladavanje informacijskom tehnologijom i umjetnom inteligencijom (AI) u režiji biopolitičke mašinerije donosi prilike i opasnosti, izazove i rizike, što je praksa ratovanja u Gazi pokazala.

U metodološkom smislu, u radu ćemo koristiti analitičko-sintetičke i induktivno-deduktivne naučne metode. Predmetno istraživanje je realizirano u području sociologije, političke filozofije i drugih društvenih nauke, čime se po sadržinskim karakteristikama može uvrstiti u interdisciplinarna istraživanja. Konkretno, biopolitika je filozofija politike i kao takva zauzima značajno mjesto u političkoj filozofiji. Zato se u radu pozivamo na teorijsku matricu savremenih kritičara društveno-političkog života, kao što su Foucault, Agamben, Beck, Engdahl i dr., kako bismo što dosljednije proširili kompleksne akademske rasprave o odnosu moći, znanja, tijela, discipline i kontrole u savremenim društvima. Pored relevantne stručne literature i akademskih članaka, oslanjamo se na medijske izvještaje međunarodnih organizacija, medijskih kompanija i domaćih aktera, s ciljem prikazivanja ažuriranih podataka o efektima biopolitike u kriznim vremenima s osvrtom na Pojas Gaze. Ovo istraživanje i podaci koji su u njemu navedeni, treba se tretirati samo kao uvod u istraživačko pitanje, pa se u tom smislu ne treba smatrati konačnim, bar ne do nekog održivog mirovnog rješenja. S toga, bit ćemo zadovoljni ako ovaj rad budućim istraživačima posluži kao „uvod“ u kritičku analizu ovog ili nekog sličnog problemskog pitanja.

Značenje pojma biopolitika

Pojam „biopolitika“ je skovao i u društvenu teoriju uveo francuski postmodernistički filozof i sociolog, veliki kritičar savremenih društvenih institucija, Michel Foucault, kako bi preispitao strategije i mehanizme preko kojih ljudskim životom upravljaju politički autoriteti. Život kao takav postaje objektom političkog poretka i kalkulacija državne moći. Baveći se temama zločina, tijela, ludila i seksualnosti, Foucault je analizirao pojavu modernih institucija poput zatvora, bolnica i škola, koje igraju sve značajniju ulogu u discipliniranju, kontroliranju i nadziranju društvene populacije. On je kritikovao institucionalnu zloupotrebu moći koju provodi državno-policijski aparat disciplinarnom represijom i drugim tehnikama nad životom državljana. Njegov koncept biopolitike valja smjestiti u simbiozu intenzivne globalizacije, mogućnostima biotehnologije i projektima politike identiteta, jer se prevashodno tiče savremenog zapadnog liberalnog društva u kojem političke elite regulišu i upravljaju biološkim životom masa ljudi. U eseju *Radanje biopolitike* Foucault pojmom ne označava jedan novi pravni poredak koji se nastoji uspostaviti, već „način na koji je od XVIII veka pokušavano da se racionalizuju problemi što ih državno-upravnoj praksi postavljaju fenomeni svojstveni skupu živih bića koja konstituišu stanovništvo, zdravlje, higijena, natalitet, dugovečnost, rase...“¹ odnosno, ono što ostane od „života“ nakon što čovjek prihvati biopolitičku „naučnu istinu“ da je njegov život besmislen, a što W. Benjamin naziva „pukim životom.“

U konceptualnom smislu, biopolitika (neki se reći biopolitički projekat) je, zapravo, sinteza politike i nauke, naročito medicinskih nauka. U ovoj neprirodnoj simbiozi, bio-medicinskim naukama je namijenjena uloga instrumenta za što bezbolniju, sveobuhvatniju i efikasniju realizaciju globalne političke agende (zlo)upotrebom multivalentne ranjivosti obezduhovljenog ljudskog bića. Na tragu Foucaulta da se razumjeti da je biopolitika oblik politike još iz vremena moderne.² Dakle, ona je razvijena još od sredine 18. stoljeća u različitim nominacijama: medicinska policija, javna higijena, socijalna medicina, a danas se imenuje biopolitikom. Govoreći o biopolitici, mi zapravo percipiramo Foucaultovu političku filozofiju i političku subjektivnost, artikulisanu, kako on to čini na sebi svojstven način, na vrlo kritičan ali posve objektivnan način. Kao briljantni poznavalac „historije misaonih sistema,“ Foucault ne iznosi kritiku samo na određene historijske

¹ Fuko, M., 1990. *Predavanja (kratak sadržaj) 1970–1982*. Prevela: Filipović, F. Novi Sad: Bratstvo Jedinstvo. str. 93.

² Postojala su i ona optimistička gledišta prema kojima će biopolitika obitavati u moderni, te joj se nije predviđala budućnost. Postmodernost nam je pokazalo da su ta nadanja bila iluzorna.

prakse, već na konkretnu socijalnu dinamiku. Temeljni pojmovi u njegovoj cjelokupnoj filozofiji su znanje i moć, discipliniranje, društvene ustanove, kazneni sistemi. Njegova kritika se ne svodi samo na biopolitiku, već u najširem smislu na koncept moć/znanje u smislu upravljanja ljudskim ponašanjem kroz tehnike društvenog inženjeringa, sistema kontrole, obrazovanja, rata i sl. Ali ono što Foucaultovu kritiku čini posebnom je kritika diskursa koji je stvorio biopolitiku i omogućio njenu legitimizaciju. Foucault je vrlo konkretan i tvrdi da je biopolitika zapravo današnji neoliberalizam i ističe da se ona javlja iz „diskursa liberalizma,“ kao niz historijskih praksi i tehnika upravljanja. Ona postaje strategija politizacije i instrumentalizacije života. Treba istaći da Foucault danas važi za jednu od najznačajnijih ikona postmarksističke ljevice.

I drugi istraživači su dali svoje viđenje biopolitike. Hrvatski filozof, Marijan Krivak, biopolitičku teoriju smatra početkom nove političke filozofije. On daje svoju definiciju biopolitike, pa kaže da se biopolitika bavi „refleksijom i analizom legalnih režima u procesima, ispitivanjem zakonskog kondicioniranja života i povratnim djelovanjem života na isti proces.“³ Dakle, središte biopolitike je ljudski život (redukcionistički definiran u fiziološkom smislu) na kojeg se posebno fokusira znanstveno-tehnolojska moć i sve što ga, u izvjesnom smislu, određuje. „Svetost života,“ kao neotuđiva i nedodirljiva vrijednost za prijašnje generacije ljudi, u biopolitičkoj epohi je dovedena u najnezavidnijem položaju. Kao što lucidno primjećuje francuski filozof Jean-Luc Nancy „ni život (kao oblik života) ni politika (kao oblik koegzistencije), eto šta označava nevoljko riječ biopolitika.“⁴

(Bio)Politika kao svepolitika

Biopolitika je jedan od oblika današnje politike koju bosanski sociolog Jusuf Žiga s pravom naziva „svepolitika.“ S obzirom da obuhvata širok spektar društvenog života, pojam „svepolitika“ joj se savršeno uklapa i u sinonimnom smislu. Politika se ovdje shvata ne kao plemenita djelatnost uređenja ljudskog života, što ona treba biti, već kao retrogradna i destruktivna snaga, odnosno supermoćno sredstvo za ostvarenje interesa pojedinaca, grupa i država na lokalnom i globalnom planu. Svjedoci smo politike koja je nemilosrdno ušla u sve pore društva (svekolika politizacija društva), od lokalnih do internacionalnih razina. Ona je iz svoje imanentne lokacije (parlament, vlada, ministarstva, državne institucije) svoj uticaj prelila na sve razine društvenih

³ Krivak, M., 2008. *Biopolitika: nova politička filozofija*. Zagreb: Antibarbarus. str. 38.

⁴ Nancy, J.-L., 2004. *Stvaranje svijeta ili mondijalizacija*. Zagreb: Jesenski i Turk. str. 137.

djelatnosti, jer „poput hobotnice, svojim pipcima usisava sve što se nalazi u horizontu njenog interesa, a posebno u kapitalno-interesnoj sferi, počevši od raspolaganja ljudskim resursima, pa do gospodarenja planetarnim dobrima i nadasve finansijskim potencijalima.“⁵

Takva politika i biopolitika su u vrlo isprepletenom odnosu. Potonja je produkt prvotne. Ipak, funkcije i sfera djelovanja su im različite. Politika ne slijedi neku nužnost, ustaljeni princip djelovanja, već je fleksibilna i u upravljanju i donošenju odluka slijedi najprihvatljivije i najracionalnije mogućnosti. S druge strane, biopolitika slijedi princip nužnosti i u njenom središtu je suverena moć države nad ljudskim tijelom. Ona je „oblik politike u vremenu postmoderne, kada nestaje mogućnost izbora, a odluke se donose automatizmom, najčešće prema kriteriju efikasnosti i tržišne profitabilnosti.“⁶

Dakle, ona naizgled djeluje humano, ali u stvarnosti njeni motivi nisu takvi. Recimo, proizvođači automobila su uspjeli napraviti proizvode visoko sofisticirane kvalitete i sigurnosti, kako bi se putnici osjećali ugodno i sigurno. Međutim, njihov motiv nije posve humane naravi (pružanje maksimalne bezbjednosti), već ostvarenje veće zarade. Bezbjedni i bolje opremljeni automobili su skuplji. Produkti biopolitike, koji su rezultat političkog planiranja u rješavanju društvenih problema, su mnogobrojni i jedan ovakav rad ih ne može sve obuhvatiti: australijsko društvo je tipična biopolitička organizacija, francuska Legija stranaca, tajni grad naučnika Oak Falls.⁷ Svi su oni planski proizvedeni i strogo kontrolirani. Čak je po nekima i Švicarska vještačka država, nastala za potrebe i interese na tromedu triju moćnih i velikih država: Njemačke, Francuske i Italije.

Predmet biopolitike – ljudsko tijelo i stanovništvo

Glavni predmet biopolitike je ljudsko tijelo, ne samo u biološkom, već i u psihološkom, emocionalnom, seksualnom i egzistencijalnom smislu. Biopolitička država svoju vlast/moć provodi nad tijelom, životom, živim bićima. Iz tog razloga njena politika se naziva biopolitika (bios + polis). Foucaultov diskurs o biopolitici determinira poseban odnos prema tijelu, u smislu da se tijelo uvodi u sferu politike i da se ono instrumentalizira za političke svrhe na dva načina: tijelo se percipira kao „mašina“ koja je podložna

⁵ Žiga, J., 2011. „Vrijeme (sve)politike“, *Pregled – časopis za društvena pitanja*, br. 1, LII, Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu. str. 26.

⁶ Sorić, M., 2010. *Koncepti postmodernističke filozofije*. Zadar: vlastita naklada. str. 45.

⁷ Sorić, M., 2010. *op. cit.* str. 47.

sistemu nadziranja i kao „tijelo-vrsta,“ dakle tijelo koje „služi biološkim procesima, reprodukciji, rađanju i smrti, životu i trajanju...“⁸

U demografskom smislu, glavni predmet biopolitike je stanovništvo – njegovi problemi, izazovi i potrebe. Biopolitika na stanovništvo gleda kao na skup živih bića koja imaju specifična biološka i patološka svojstva, i koja, u skladu s tim, imaju potrebe za specifična znanja i tehnike.⁹ Biopolitička država nastoji da zadovolji biološko blagostanje stanovništva, njegove najosnovnije potrebe snabijevanja hranom i pićem, higijenom i odjećom, kontrola i prevencija bolesti, osiguravanje sanitarnih čvorova, do onih sofisticiranijih: obrazovanje, kultura, profesionalna zanimanja i biološka reprodukcija. Na taj način neposredno utiče na demografiju stanovništva (rađanje, smrtnost, razmnožavanje), nivo zdravlja i trajanje ljudskog života. Moderna država je razvila niz sistemskih tehnika za upravljanje i nadziranje društvene populacije (zatvori, bolnice, škole, fabrike) s ciljem kontroliranja informacija i ponašanja ljudi, o čemu Foucault detaljnije govori u djelima *Rađanje biopolitike* i *Nadzor i kazna*. I mjesto biopolitike je određeno. To su, primarno, javni objekti: bolnice, zatvori, škole, internati, logori. Logori smrti su mjesto biopolitike *par excellence* ističe italijanski filozof Giorgio Agamben, koji je dosljedno razvio Foucaultovu filozofiju biopolitike¹⁰ i svojim djelom *Homo sacer* postavio temelje biopolitičke teorije. Autori *Imperija* u Foucaultovom djelu prepoznaju prijelaz od disciplinarnog društva karakterističnog za modernu, ka društvu nadzora i kontrole u postmoderni, u kojem paradigma (bio)moći dobija šire dimenzije zahvaljujući razvijenoj tehnologiji.¹¹

Stanovništvo, kao glavni predmet biopolitike, kao što smo istakli, je podređeno državi, služi kao sredstvo za ostvarenje političkog cilja. Međutim, taj odnos je recipročan – i država je ovisna o njemu. Stanovništvo je bitan dio snage države, podsjeća nas Foucault. Biopolitička država se o ljudima stara isključivo kao stanovništvu, ne kao pojedincu, građaninu, pravnom subjektu, u političko-pravnom smislu. Ona ga oblikuje i usmjerava samo za svoje potrebe. U tom smislu Foucault kaže: „A da bi se upravljalo tim stanovništvom potrebna je, između ostalog, određena zdravstvena politika sposobna da smanji smrtnost dece, da spreči epidemije i da postigne opadanje endemijskih bolesti, da interveniše u uslovima života kako bi ih izmijenila i nametnula im norme (bilo da se radi o ishrani, o stanovanju ili o uređenju gradova) i da obezbedi zadovoljavajuću medicinsku opremu.“¹² Međutim, ukoliko država ne želi da brine o stanovništvu, ona ga prema potrebi upotrebom raznih metoda

⁸ Koljević, B., 2010. *Biopolitika i politički subjektivitet*. Beograd: Službeni glasnik. str. 54.

⁹ Fuko, M., 1990. *Predavanja (kratak sadržaj) 1970–1982*. str. 88–89.

¹⁰ Agamben, G., 2006. *Homo sacer: suverena moć i goli život*. Zagreb: Arkzin.

¹¹ Hardt, M. i Negri, A., 2003. *Imperij*. Zagreb: Arkzin. str. 33.

¹² Fuko, M., 1990. *Predavanja (kratak sadržaj) 1970–1982*. str. 88.

može čak i usmrtiti, a da pritom ne počinii klasični zločin. Nepoželjni pojedinci ili čitave grupe mogu izgubiti građansku, političku ili pravnu zaštitu ili biti fizički eliminisani. To je tzv. transformacija biopolitike u *tanatopolitiku* (thanatopolitika). Tanatopolitika je naličje ili najgora forma biopolitike koja se fokusira na destruktivne dimenzije vlasti, tj. na političku instrumentalizaciju smrti,¹³ nasilja i isključivanja, upotrebom političkog legitimiteta.

Dakle, biopolitika aktivno upravlja i usmjerava stanovništvo ka sebi zacrtanim ciljevima i u skladu sa svojim potrebama koje nisu uvijek etičke i humane. Tako recimo, ako se suočava sa mortalitetom, ona će razviti politiku za povećanje nataliteta i rađanja djece. Međutim, ukoliko visok demografski priraštaj postane „problem“ (npr. „nacionalne sigurnosti“), utoliko biopolitika postaje „kontrolor rasta stanovništva“¹⁴ tako što pribjegava:

- a) „kontrolu rađanja“ - metodi ograničavanja potomstva samo na jedno dijete, kakva se primjenjivala u Kini još od 1970-ih pa do 2015. godine, čime se željelo smanjiti natalitet i strogo kontrolirati demografski priraštaj stanovništva;
- b) metodi sterilizacije žena u fertilnoj dobi u siromašnim i nerazvijenim društvima. Takva metoda je na beskrupulozan način primjenjivana nad ogromnim brojem žena afričkog porijekla, zatim nad 35 % žena u Portoriku i 44 % žena u Brazilu u dobi između 14 i 55 godina, a u skladu s tajnim dokumentom Vijeća za nacionalnu sigurnost SAD (NSSM200) iz 1974. Ovaj „strogo tajni“ projekat čuvenog američkog diplomate, Henryja Kissingera, podržan i od moćne porodice Rockefeller, predstavljao je zvaničnu politiku Washingtona. Kasnije je ipak procurio u javnost. Glavni njegov sadržaj su bili američki ciljevi kontroliranja hrane, strateških sirovina i smanjenja broja stanovnika u nerazvijenim zemljama.¹⁵
- c) Biopolitika koristi i metodu sterilizacije muškaraca. Savremeni čovjek opsjednut dosezima biopolitike, genetske i biotehnoške revolucije, otišao je dotle da je izumio čak sredstvo za sterilizaciju muškaraca kao trajnu metodu kontracepcije. Naime, 2001. godine je jedna

¹³ „Upotreba izlaganja života smrtnoj opasnosti zarad oslobađanja drugih ili zarad državnih ciljeva jeste politički kapital, a upotreba prekinutog života zarad istih ciljeva jeste tanatopolitički kapital.“ Kuljić, T., 2014. *Tanatopolitika: sociološkoistorijska analiza političke upotrebe smrti*. Beograd: Čigoja. str. 16-17.

¹⁴ Engdahl, F.W., 2005. *Sjeme uništenja: geopolitika genetski modificirane hrane i globalno carstvo*. Zagreb: Detecta. str. 235.

¹⁵ Opširnije o tome: Engdahl, F.W., 2005. *Sjeme uništenja: geopolitika genetski modificirane hrane i globalno carstvo*. str. 123-137.

biotehnološka kompanije po imenu Epicyte iz San Dijega objavila senzacionalno otkriće o genetski modificiranom kukuruзу spermicidu, nakon čijeg bi konzumiranja sperma muškarca postala sterilna. Ovo „otkriće“ namijenjeno kao preventivno sredstvo za smanjenje demografskog priraštaja ljudi u najsiriromašnijim zemljama, zbog straha od eventualnog smanjenja prodaje kukuruza, ubrzano je zataškano, ističe William Engdahl, ekonomsko-politički istraživač i autor famozne knjige *Stoljeće rata*.

- d) Slično prethodnoj, biopolitika pristupa savremenoj metodi „planiranja porodice“ kroz upotrebu kontracepcije i drugih sredstava za sprečavanje neželjene trudnoće, čemu se snažno protive Katolička crkva i druge religijske tradicije.
- e) Čak nekada biopolitika zna slijepo slijediti politiku „depulacije svijeta“, tako što, upotrebom perfidnih sredstava, pribjegava klasičnoj metodi ubijanja stanovništva kakvu je, recimo, u Starom Egiptu primjenjivao Faraon nad muškom djecom u vrijeme poslanika Musaa / Mojsija isključivo da bi sačuvao vlast.

Pored širokog spektra metoda kontrole stanovništva biopolitika poseže i za perfidnijim koracima. Ona ne preza od širenja raznih virusa, epidemija i drugih zaraznih oboljenja kod onih koji su „nepoželjni“ da budu stanovnici Zemlje.

Bilo kakvu kritičku misao na temu pandemija i negativnih efekata vakcina,¹⁶ moćni mediji kao proizvođači politike straha,¹⁷ pod kontrolom globalnih biopolitičkih elita, proglašavaju pseudonaukom ili konspirologijom, pri čemu će ćutke preći preko činjenice da pet godina nakon početka COVID-19

¹⁶ Marc Zuckerberg, vlasnik kompanije Meta, u podcastu Joea Rogana 10.01.2025., nakon Trumpove izborne pobjede, izjavio je da je Bidenova administracija pritiskala njegovu kompaniju kako bi cenzurisala ili uklonila sadržaje vezane za nuspojave vakcina protiv COVID-19. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=7k1ehaE0bdU> [Pristupljeno 10. februara 2025.].

¹⁷ „Otkad su objavljene vijesti o obimnoj virusnoj infekciji koja je progutala svijet u areni se nalaze 24-satni informativni kanali... Na dnevnoj bazi svjedočimo o tome koliko smo izloženi medijskom izvještavanju o širenju zaraze na globalnoj i mikro-razini, popraćenom ekspertnim analizama koje doprinose eskalaciji društvene atmosfere kolektivne tjeskobe i psihoze. Jednoznačne repetitivne sveprisutne vijesti o virusu COVID-19 potisnule su u drugi plan sve ostale vijesti na planeti. U tom smjeru, pandemije kolektivnih psihoza i straha oduvijek su prethodile uvođenju totalitarnih mjera i stvarale pretpostavke za bio-političku i medicinsku vladavinu, jačanje izvanrednih mjera nadziranja. Medijska diseminacije viralnog straha, mimetizam reakcija, sastavni su fenomeni difuznog društvenog i medijskog nasilja koje transformira stvarnost panike/straha u fantazmagorični scenarij i često u simulirajuću kolektivnu tjeskobu.“ Vujić, J., 2021. „Simulacija kolektivne tjeskobe i medijske fobo-strategije politike straha“, *In Medias Res*, vol. 10, br. 19, Zagreb: Centar za filozofiju medija i mediološka istraživanja. str. 3034-3035.

p(1)andemije, eksperti Svjetske zdravstvene organizacije „nisu u stanju“ da identifikuju „nultog pacijenta“ odnosno momenat i lokaciju početka pandemije.¹⁸

Eutanaziranje, vađenje ljudskih organa od siromašnih i preprodavanje bogatima su, također, dio biopolitičkog morbidnog projekta. Transplantaciju srca čak sedam puta mogao je da priušti sebi poznati svjetski milijarder David Rockefeller, dok drugi u ekstremnom siromaštvu prodaju vlastite bubrege samo da bi preživjeli. Ove i druge metode koje koristi biopolitika na kristalno jasan način pokazuju kako se ona transformiše u jednu vrstu *kontrapolitike* i *antipolitike* koja postaje ozbiljan izazov za ljudsku vrstu. Ona ne drži do etičkih principa, ne poznaje svetost ljudskog života, niti želi da zna o univerzalnim ljudskim vrijednostima. Na kraju krajeva, ona prekida odnos sama sa sobom, politikom kao plemenitom ljudskom djelatnosti i mehanizmom za iznalaženje najpragmatičnijih odluka i rješenja za što svrsishodniji i kvalitetniji ljudski život.

Biopolitika ima mnogo proturječja. Budući da je njen predmet stanovništvo, kolektiv, velika grupa ljudi, te da se javlja u modernom, demokratskom, (neo)liberalnom društvu, koje u osnovi samoga pojma ali i kao sistem i ideologija, počiva na individualizmu, slobodi, poštivanju građanina kao pojedinca i drugim vrijednostima, Foucault postavlja vrlo legitimno pitanje: u ime čega i po kojim pravilima liberalno¹⁹ kapitalističko društvo uopće može na opisan način upravljati stanovništvom? Bez obzira na ovu proturječnost, Foucault konstatira da su društva koja primjenjuju biopolitiku stabilnija (sic!) od totalitarnih društava u kojima je sloboda pojedinca vrlo ograničena. Neki bi rekli da je najbolji rob onaj koji nije svjestan svog ropskog položaja.

Biopolitička logika: „Kontroliraj hranu, kontrolirat ćeš ljude“

Biopolitika na sve načine nastoji ljude staviti pod nadzor i nad njima imati potpunu kontrolu. U globaliziranom svijetu ti okviri se ne odnose samo na nacionalnu državu, već mnogo šire. Naime, općenito se smatra da su globalizacijski procesi, posebno oni ekonomski, smanjili politički suverenitet

¹⁸ World Health Organization, n.d. *Science in 5: SARS-CoV-2 origins*. [podcast] Dostupno na: <https://www.who.int/podcasts/series/science-in-5/episode--95---sars-cov-2-virus-origins> [Pristupljeno 22. februara 2025.].

¹⁹ „Nasilje nije izuzetak ni u jednom političkom režimu, bilo da je reč o liberalnoj demokratiji ili diktaturi. Nasilje je normalno. Presudna razlika u političkoj sferi ne prolazi između nasilja i ne-nasilja, već pre između legitimnog i nelegitimnog nasilja. Liberalna društva brane svoje liberalne ideje nasiljem... Pitanje nije da li smo pristalice ili protivnici nasilja, već *kakvo nasilje* hoćemo da podržimo ili protiv njega da se borimo.“ Svensen, L.F.H., 2006. *Filozofija zla*. Beograd: Geopoetika. str. 205.

nacionalnih država. Protok robe, ljudi, novca i tehnologija lahko se kreće preko nacionalnih granica. Ali, to ne znači da se smanjila suverenost kao takva. M. Hardt i A. Negri vjeruju u novi oblik suverenosti „koji se sastoji od niza nacionalnih i supranacionalnih organizama ujedinjenih jedinstvenom logikom vladavine“ u postmodernosti i taj novi oblik suverenosti nazivaju Imperijem.²⁰ U službu biopolitike ulazi i geopolitika kao njena internacionalna kategorija. Za ostvarenje zacrtanih ciljeva sredstva se ne biraju. Biopolitici je imanentna čuvena Makijavelijeva krilatica da „cilj opravdava sredstvo.“ U tom smislu i sama izjava tadašnjeg američkog ministra vanjskih poslova, Henryja Kissingera, „kontroliraj naftu i kontrolirat ćeš zemlju, kontroliraj hranu i kontrolirat ćeš ljude,“²¹ je i po formi i po sadržaju duboko biopolitička.

Dakle, biopolitika poseže čak i za kontrolom hrane, osnovnim sredstvom egzistencije ljudi. Hrana u vrijeme Kissingera postaje geopolitičko „oružje“ za manipuliranje slabim i nerazvijenim zemljama od strane moćnih korporacija za proizvodnju hrane. O kakvoj se hrani radi? Ovdje je riječ o hrani genetski modificiranog porijekla (GM), koja se dobija uzgojem određenih biljaka koje se podvrgavaju izmjeni njihovih gena kroz proces genetskog inženjeringa. Takvim biljkama se umetaju geni drugih biljaka koje se smatraju boljim, kvalitetnijim, unosnijim, otpornijim. Nekada im se daju geni riba, sisara, raznih insekata, pa čak i bakterija, kako bi postale otporne na štetne insekte, pesticide itd. Sporno je to što je ova vrsta hrane rizična po zdravlje²² i što nema identifikacione oznake. Najveći izazov je što su izumitelji i pokrovitelji ovog agrobiznisa supermoćne svjetske kompanije, potpomognute od nekih svjetskih vlada, koje koriste dostignuća biotehnološke revolucije za proizvodnju, distribuciju i monopol GM-usjevima, a što u konačnici imaju za cilj dominaciju i potpuno preuzimanje svjetske poljoprivrede, odnosno slabe i nemoćne učiniti ovisnim o svojim GM-usjevima i GM-proizvodima.

Naravno, „ne radi se tu samo o nekoj ucjeni gladnih od strane sitih, već je riječ, prije svega, o nezajažljivom uvećavanju moći kapitala džinovski moćnih

²⁰ „Imperij ne uspostavlja nikakvo teritorijalno središte moći i ne oslanja se na utvrđene granice ili zapreke. On je *decentralizirani i deteritorijalizirajući* aparat vladavine koji postepeno uključuje cijelo globalno područje unutar svojih otvorenih granica koje se sve više šire. Imperij upravlja hibridnim identitetima, elastičnim hijerarhijama i mnogostrukim razmjenama putem zapovjednih mreža koje se lako prilagođavaju. Različite nacionalne boje imperijalističke karte svijeta pomiješale su se i stopile u imperijalnu globalnu dugu.“ (Hardt, M. i Negri, A., 2003. *Imperij*. str. 8.).

²¹ Engdahl, F.W., 2005. *Sjeme uništenja*. str. 13.

²² „...hrana od genetski modificiranih biljnih i životinjskih vrsta (...) povećava rizik oboljenja od karcinoma, stimulira narastanje alergijskih tegoba, utječe na slabljenje imunološkog sistema itd.“ (Žiga, J., 2012. *Vrijeme (sve)politike: iluzije savremenog ekologizma*. Sarajevo: BKZ Preporod. str. 98.).

kompanija za proizvodnju hrane, uključujući i one koje su genetski modificiranog (GM) porijekla, uglavnom stacioniranih u SAD-u...²³ Jedna od tih kompanija, Monsanto, je u 2006. godini zaradila nevjerovatnih 680 miliona dolara, i tendencija je da će njen profit u budućnosti biti još veći, zato što površina zasađena GM-usjevima danas čini više od četvrtine ukupnih svjetskih usjeva. S toga, nije čudno što najmoćnije ekonomije svijeta (SAD, Kina, Indija, Brazil, Argentina) pružaju bezrezervnu podršku industriji genetski modificiranog sjemena, odnosno svjetskim GMO kompanijama,²⁴ od kojih, zauzvrat, uzimaju veliki porez. Veći paradoks od njihovog enormnog bogaćenja je u tome što čak i danas „sudbinu sigurnosti svjetske hrane u rukama drži tako malen broj privatnih multinacionalnih kompanija...“²⁵ i upravo iz već rečenog se bjelodano razumije Kissingerova filozofija „kontrole hrane“ kao mehanizma kontroliranja ljudi, čak do mjere njihovog izgladnjivanja i ucjenjivanja. Naravno da prilikom kupovine treba biti oprezan. I najsmrtonosniji (u ovom slučaju ideološki) otrovi mogu biti upakovani u očaravajućoj (lingvističkoj) ambalaži.

Svako ko se usudi iznijeti osnovanu znanstvenu kritiku ili dovesti u pitanje kvalitet GM-usjeva u prehrambenoj industriji (soja, kukuruz, riža, pamuk) i GM-proizvoda (Nestle, Kraft, Coca-Cola, Pepsi, Knorr, Nutella itd.) i njihov uticaj na zdravlje ljudi i životinja, mora računati na ozbiljan otpor agrobiznis lobija. U najblažem slučaju takav pojedinac bude žigosan da je „pobornik genocida protiv svjetske sirotinje.“ Neki savjesni naučnici i političari su zbog toga ušutkivani, osporavani, otpušteni s posla, odnosno, bili su razriješeni dužnosti, kao što je to bio slučaj sa ministrom za ambijent u vladi Tonyja Blaira. Svakako da je ovo tipičan primjer nastanka „društva žrtvenog jarca“ što bi rekao Beck,²⁶ odnosno biopolitičkog društva koje ne trpi istinu i činjenice.

²³ Žiga, J., 2012. *Vrijeme (sve)politike: iluzije savremenog ekologizma*. Sarajevo: BKZ Preporod. str. 150.

²⁴ „Kompanije Monsanto, Dow, DuPont i druge, te američka Vlada koja ih podupire, imale su jasnu strategiju – dovesti GM sjeme u sve kutke zemlje, a prioritetno u one zemlje koje se ne mogu obraniti, koje su visoko zadužene, a to su afričke zemlje i druge zemlje u razvoju (...) Kad se jednom posije to će se sjeme brzo proširiti po cijeloj zemlji. Kasnije će divovski proizvođači GM sjemena, uz prijetnje sankcijama Svjetske trgovinske organizacije (ali i MMF-a, Svjetske banke, Svjetske zdravstvene organizacije, Organizacije za hranu i poljoprivredu – E. K.), steći kontrolu nad opskrbom sjemenom svih važnih poljoprivrednih područja na našem planetu...“ (Engdahl, F.W., 2005. *Sjeme uništenja*. str. 278-279.).

²⁵ Engdahl, F.W., 2005. *Sjeme uništenja*. str. 13.

²⁶ Bek, U., 2001. *Rizično društvo: u susret novoj moderni*. Beograd: Filip Višnjić.

Kapitalistička hegemonija²⁷ pokušava kamuflirati svoje gramzive kapital-interesne ciljeve i kao motiv za proizvodnju hrane i usjeva GM-porijekla navode visok demografski priraštaj stanovništva, odnosno problem gladi u svijetu.²⁸ Njihova hipoteza da se problem gladi u svijetu može riješiti tehnološkom hranom je velika obmana. „Da bi se svijet nahranio potrebna je politička i finansijska volja,“²⁹ lucidno primjećuje Steven Smith, naprosto zato što na zemlji ima dovoljno dobara za svačije potrebe, ali ih nema za svačiju pohlepu.³⁰ Sa druge strane, ne samo kvantitet već je i kvalitet hrane ogroman zdravstveni problem. Bolesti kardiovaskularnog sistema, sistema organa za varenje i pandemije gojaznosti i dijabetesa, od kojih danas umire najveći broj osoba, i u sve mlađoj životnoj dobi su velikim dijelom posljedica neprihvatljivo niskog kvaliteta hrane, koja ne ispunjava ni minimum uslova za humanu upotrebu. No u „društvu spektakla“ bitno je da je trepa puna, a pritom nije važno što svjetina ne zna da je na meniju otrovno smeće!

„Humanitarni intervencionizam“ kroz prizmu biopolitičke dinamike

Najeklatantniji primjeri biopolitičke instrumentalizacije rata u novije vrijeme, kada vlast preuzima autoritet *suverena* – jesu holokaust nad Jevrejima i drugim negermanskim narodima i sve pripreme za njegovu legitimizaciju kroz donošenje diskriminatorskih zakona prije Drugog svjetskog rata, ali i danas, potkraj 20. i početkom 21. stoljeća, tu spadaju i presuđeni genocid u Ruandi (1994.), presuđeni genocid nad Bošnjacima u Bosni i Hercegovini (1995), ratni zločini i zločini protiv čovječnosti na Kosovu (1999), zatim kasnije u

²⁷ „Danas kapitalizam panično prikriva svoju 'propast' i obznanjuje rat terorizmu, koji je, ustvari, rat protiv svih onih mogućih protesta i pobuna građana u kapitalističkim državama koji su već odavno nezadovoljni svojim životom. Kapitalistički vladari prebacuju patnju miliona svojih građana na konstruirani narativ o 'ratu protiv terora' (the war on terror), ili monstruozne ID ('islamske države') koja ponižava islam, da bi prikriili da se u njihovim državama komoditet plaća resursima iz drugih dijelova svijeta na čijem tlu se vode besmisleni ratovi protiv religijskih vjetrenjača. Ko još vjeruje vojnim alijansama da se bore za ljudske vrijednosti pod budnim okom CNN-ovih kamera širom svijeta?“ (Lavić, S., 2018. *Zaborav razlike – bosanski prekarijat, „bolonjski“ univerzitet i medijski cinizam*. Sarajevo: Dobra knjiga. str. 27.).

²⁸ U ovu „humanu,“ u stvarnosti visoko profitabilnu, avanturu bila je uključena Fondacija Rockefeller, potpomognuta političkim, ekonomskim i naučnim centrima moći, sa megalomanskim projektom „zelene revolucije“ uzgoja „zlatne riže“ kojim će riješiti nedostatak vitamina A, koji je „glavni uzročnik sljepoće i smrtnosti novorođenčadi u zemljama u razvoju.“ Iza ove, naizgled humane ideje, krije se pravo lice biopolitike. Zapravo, cilj je bio da se uspostavi izravna kontrola nad sjemenjem riže koja je osnovna namirnica 2,5 miliona ljudi. Vidi šire: F. William Engdahl (2005), *Sjeme uništenja*.

²⁹ Engdahl, F.W., 2005. *Sjeme uništenja*. str. 237.

³⁰ Žiga, J., 2012. *Vrijeme (sve)politike: iluzije savremenog ekologizma*. str. 50.

Afganistanu, Iraku, Burmi, Siriji, Jemenu, Libanu, Palestini – su posljedica biopolitike, gdje se moć izražava kroz suvereno upravljanje životom i smrti, u formi oblikovanja stanovništva (čitaj: etničkog čišćenja, protjerivanja, ubijanja) ili nemilosrdnog eksploatiranja njegovih prirodnih resursa i materijalnog bogatstva.

Ako pokušamo analizirati strukturu i fenomenologiju ovih i drugih savremenih ratova u kontekstu biopolitičke dinamike, a koji se manifestiraju u proteklim desetljećima serijom vojnih intervencija širom svijeta, razumjet ćemo da se „većina savremenih ratova sada vodi *u ime života i u ime mira* - i da su takvi ratovi, u stvari, vođeni za biološko preživljavanje određenog stanovništva, u razlici spram 'drugog stanovništva' tj. *neprijatelja*.”³¹ Savremeni ratovi u formi „humanitarnih intervencija“ koje s kraja 20. i početkom 21. stoljeća predvodi neoliberalna politika su primjer biopolitike *par excellence*. Zygmunt Baumann ističe da su na djelu „fragmentirani ratovi“ koji se vode u ime interesa, novca, za sticanje prirodnih bogatstava (resursa nafte³² i plina) i dominacijom nad narodima i njihovim ekonomijama.³³ Kada je Bushova administracija izvršila napad na Afganistan (2001.), taj je čin opravdan „borbom protiv terorizma,“ jer oni, tj. teroristi, žele da nam oduzmu našu „slobodu.“ „Zlo“ se mora obuzdati! Međutim, i ovoga puta se ispostavilo da pogrešna politička odluka stvara veće zlo u pokušaju da pobjedi manje. Ili, što bi rekao Adorno, ono što pobjeđuje je uvijek gore od onoga što se pobjeđuje.³⁴ I zaista, iako su uspjeli da ih privremeno eliminišu, talibani su se nakon povlačenja američkih i NATO trupa 2021. godine ponovo vratili na vlast u ratom razorenom Afganistanu.

Kada je izvršena invaziju na Irak (2003.) to je učinjeno pod sloganom pronalaska „oružja za masovno uništenje“ i „širenja demokratije.“ Ali, biopolitičarima je lahko da se razbacuju lijepim riječima. Za njih suda (zemaljskog) nema, a pritom su ubijedjeni da i metafizičke pravde nema. Svima je znano da to oružje nije pronađeno, a iračko društvo više je u anarhiji nego u demokratiji. Dakle, u dobi „humanitarnih intervencija“ suspendiraju se pojmovi slobode, ljudskih prava i demokratije. Postaju vrlo ambivalentni i

³¹ Koljević, B., 2010. *Biopolitika i politički subjektivitet*. Beograd: Službeni glasnik. str. 123-124.

³² Engdahl, F.W., 2000. *Stoljeće rata: anglo-američka naftna politika i novi svjetski poredak*. Zagreb: AGM.

³³ Bauman, Z., 2017. *Moramo se koncentrirati na dugoročne ciljeve*. [online] ScheerPost. Dostupno na:

<https://www.prometej.ba/clanak/prijevod/zygmunt-bauman-moramo-se-koncentrirati-na-dugorocne-ciljeve-2897> [Pristupljeno 8. januara 2025.].

³⁴ Svensen, L.F.H., 2006. *Filozofija zla*. Beograd: Geopoetika. str. 212.

kontraproduktivni („rat u ime demokratije“) i ostavljaju bez svrsishodnog odgovora pitanja humanizma, esencijalizma i univerzalizma. Iz tih i drugih razloga, sve se više u svijetu na dominantnu liberalnu demokratiju gleda sa podozrenjem i sumnjom, ali se i dalje drži da je „najbolji mogući politički poredak.“³⁵ Otuda Foucault podsjeća da se njegov pojam biopolitike odnosi upravo na neoliberalizam, odnosno neoliberalnu demokratiju koja tehnikom meke upotrebe sile vlada i upravlja ljudima i državama.

Moramo se složiti sa slavnim njemačkim književnikom Thomasom Mannom da je ispravnije nazvati „militantnim humanizmom“ nego li „humanitarnim intervencionizmom,“ koji je, usput budi rečeno, do svog pravednog i humanitarnog izražaja tek došao prilikom intervencije NATO-a na Kosovu, čime je zaustavljeno etničko čišćenje i nova Srebrenica. Svjedočiti ovakvim narativima u vrijeme kada (za Foucaultovog života u Vijetnamu, a danas u Palestini) teku rijeke krvi nevinih civila, djece, žena i staraca, je morbidno i lišeno i najmanjeg traga humanosti.

Analiza biopolitičkog vladanja životom: paradigma genocidnog rata u Pojasu Gaze

Mnogi se ratovi vode u ime biopolitičkih motiva. Današnja realnost na svjetskoj pozornici nam potvrđuje tu tezu, a Foucault je još 70-ih godina 20. stoljeća dalekosežno prepoznao ono što će uslijediti godinama kasnije. „Ratovi se vode u ime života svih. Upravljaajući životom i opstankom, telima ljudi i rase, vođeni su i mogu se voditi mnogi ratovi. Danas je atomska situacija stigla do posljednje tačke tog toka moći, i to tako da čitava jedna nacija može da bude izložena smrti kako bi se nekoj drugoj naciji obezbedio opstanak. Princip moći ubiti radi života postao je sada vladajući princip međunarodne strategije, a opstanak sada nije legalni opstanak suvereniteta, već biološki opstanak određenog stanovništva.“³⁶ 15-mjesečni oružani sukob između Izraela i Hamasa u Palestini (2023.-2025), koji ima elemente genocida³⁷ na očigled cijeloga svijeta, etničkog čišćenja i užasnih ratnih zločina, revitalizira

³⁵ Krivak, M., 2008. *Biopolitika: nova politička filozofija*. str. 7.

³⁶ Fuko, M., 1998. *Treba braniti društvo*. Novi Sad: Svetovi. str. 154.

³⁷ Prema *Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, zločin genocida u međunarodnom pravu podrazumijeva posebnu namjeru da se uništi, u cijelosti ili djelimično, neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa, kao takva, ubijanjem njenih članova ili nanošenjem teških tjelesnih ili duševnih povreda članovima grupe; ili namjernim stvaranjem životnih uslova koji su proračunati da dovedu do fizičkog uništenja grupe, u cijelosti ili djelimično; ili nametanjem mjera s ciljem sprečavanja rađanja unutar grupe; ili prinudnim premještanjem djece iz te grupe u neku drugu grupu.

Foucaultov biopolitički princip izlaganja smrti jedne nacije (Palestinaca) kako bi se drugoj (Izraelu) osigurala bezbjednost i opstanak.

Izraelska višedecenijska politika prema Gazi je jedan od najsavremenijih vidova biopolitičkih praksi. Kopnena, vazдушna i pomorska blokada Gaze, koja traje od 2007. godine, od kako je vlast u enklavi preuzeo Hamas, na vidjelo je iznijela i druge brutalne biopolitičke metode koje ni naum nisu mogle pasti Foucaultu. U Pojasu Gaze, na gusto naseljenoj obalnoj teritoriji od 360 km², gdje živi 2,3 miliona Palestinaca, izraelska vlast provodi kako klasične tako i savremene biopolitičke mjere u kontinuitetu više od sedam decenija, naročito od izbijanja rata 2023. godine: kontrola, dehumaniziranje i izgladnjivanje stanovništva,³⁸ odlučivanje o životu i smrti (istaknutih) pojedinaca i grupa,³⁹ strogo kontrolirani ulazak i izlazak iz enklave, kontrola osnovnih resursa za život,⁴⁰ kontrola i po potrebi blokada hrane, vode, struje i goriva,⁴¹ blokada humanitarne pomoći, blokada medicinske opreme i lijekova, razaranje i tretiranje vojnim metama bolnica, škola, vjerskih, kulturnih i stambenih objekata, ciljano ubijanje novinara i intelektualnih elita ili njihovo zatvaranje, masovno raseljavanje stanovništva u „sigurnim“ zonama. Jednom riječju, svakovrsne biopolitičke metode su provedene u praksi u ovoj bez presedana humanitarnoj katastrofi koju je nužno promatrati u svom kontinuitetu, u širem vremenskom rasponu, od 1948. pa do 2025., kada je stupilo na snagu vrlo krhko trefazno primirje (ne trajni mir) o razmjeni zarobljenika između Izraela i Hamasa,⁴² u koje su s pravom sumnjali brojni

³⁸ Izraelski ministar financija Bezalel Smotrich šokirao je gnusnom izjavom o Gazi: “Bilo bi moralno da dva miliona civila umre od gladi,” Dostupno na:

<https://n1info.ba/svijet/izraelski-zvanicnik-sokirao-gnusnom-izjavom-o-gazi-bilo-bi-moralno-da-dva-miliona-civila-umre-od-gladi/>; <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/palestina-izrael-nastavlja-koristiti-gladi-kao-oruzje-protiv-gaze/3497777> [Pristupljeno 05. januara 2025.].

³⁹ Dostupno na: <https://balkans.aljazeera.net/videos/2024/9/17/zasto-izrael-masovno-ubija-palestinske-civile> [Pristupljeno 07. januara 2025.].

⁴⁰ Dostupno na: <https://www.reuters.com/world/middle-east/living-conditions-gaza-turning-grim-under-israeli-siege-2023-11-02/> [Pristupljeno 09. januara 2025.].

⁴¹ Izraelski ministar energetike Israel Katz, na početku rata, rekao je da struja, voda i gorivo neće biti obezbijeđeni Gazi dok se Izraelci koji se drže kao taoci ne vrate svojim kućama. Podsjetimo, nije ovo bio prvi slučaj primjene politike kolektivnog kažnjavanja Palestinaca. Dostupno na: <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/izrael-gaza-neece-dobiti-struju-vodu-i-gorivo-dok-se-izraelski-zatvorenici-ne-vrate-svojim-kućama/3016592> [Pristupljeno 11. januara 2025.].

⁴² 19.01.2025. stupio je na snagu Sporazum o prekidu vatre u Gazi između Izraela i Hamasa. Sporazum su u Dohi posredovali katarski, američki i egipatski dužnosnici i trebao bi biti proveden u tri faze. Međutim, nedjelju dana nakon stupanja na snagu primirja, novoizabrani američki predsjednik Donald Trump ukida Bidenovu obustavu isporuke 1.800 teških bombi (MK-84) Izraelu koje bi mogle uzrokovati značajne civilne žrtve. Druga nelogičnost je Trumpov kontroverzni prijedlog, koji je po procjeni analitičara dio šireg izraelskog plana, o masovnom iseljavanju stanovnika Pojasa Gaze u susjedne zemlje, što bi u praksi značilo

stručnjaci za međunarodne odnose,⁴³ jer je već nakon okončanja prve faze⁴⁴ Izrael nastavio rat. Amnesty International, međunarodna organizacija za ljudska prava je zaključila da je Izrael počinio genocid nad Palestincima,⁴⁵ ubivši više od 50.000⁴⁶ ljudi u Gazi u svom nesrazmjernom odgovoru na Hamasov prekogranični napad od 7. oktobra 2023. na Izrael.⁴⁷ Također, Izrael se tereti i pred Međunarodnim sudom pravde (ICJ), po tužbi Južnoafričke

poziv na etničko čišćenje i teritorijalne pretenzije na priobalno područje na istočnom Mediteranu. Trump je rekao: „Gaza je zanimljiva. Fenomenalna lokacija, na samom moru. Najbolja klima, znaš, sve je dobro. Tamo se mogu napraviti neke lijepe stvari, to je vrlo zanimljivo.” Deset dana kasnije šokirao je svijet izjavom da će SAD preuzeti vlasništvo (čitaj: okupacija) nad ratom razorenim Pojasom Gaze, da će to područje ekonomski razviti i da bi Gaza mogla postati međunarodna turistička destinacija - „Rivijera Bliskog istoka,” naravno za otuđenu bogatu biopolitičku elitu. Dostupno na: <https://balkans.aljazeera.net/news/world/2025/1/26/trump-ukida-zabranu-slanja-teskih-bombi-izraelu-koju-je-nametnuo-biden>; <https://ba.voanews.com/a/trump-zeli-da-sad-preuzmu-pojas-gaze-i-da-se-palestinke-isele/7963499.html> [Pristupljeno 08. februara 2025.].

⁴³ Izjava Netanyahu da Izrael ima podršku SAD-a za ponovno pokretanje borbi u Gazi nakon prekida vatre, ulijevala je dozu opreza prema ovom primirju. To potvrđuje i izjava Branimira Vidmarovića, stručnjaka za međunarodne odnose: “Nema jamca da će se primirje održati. Ovo je provizorno, simbolički, ovdje nema pravnih obaveza i toga što su posljedice ako strane naruše svoje obaveze.” Dostupno na: <https://balkans.aljazeera.net/videos/2025/1/15/vidmarovic-demonstracija-moci-donalda-trumpa-i-interes-netanyahua> [Pristupljeno 13. februara 2025.].

⁴⁴ To je momenat okončanja ovog rada, pa se gore navedeni podaci ne trebaju smatrati konačnim.

⁴⁵ Dostupno na: <https://ba.voanews.com/a/izvjestaj-amnestyja-kaže-da-je-izrael-počinio-genocid-nad-palestincima-u-gazi/7888145.html>. [Pristupljeno 17. februara 2025.]. I američka organizacija za zaštitu ljudskih prava, Human Rights Watch, tvrdi da masovno ubijanje civila u Pojasu Gaze od strane Izraela predstavlja „akt genocida“ prema Konvenciji iz 1948. godine. Također, u opširnom izvještaju na 184 strane izraelska vlada se optužuje i za uskraćivanje vode, struje i goriva Palestincima, što također predstavlja „akt genocida.“ Dostupno na: https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2024/12/gaza1224web.pdf [Pristupljeno 19. februara 2025.].

⁴⁶ Iako ove brojke nisu konačne jer su borbe nastavljene, broj ubijenih Palestinaca u Gazi bi mogao biti znatno veći od zvaničnih informacija palestinskog Ministarstva zdravstva. Naime, respektabilni medicinski časopis *The Lancet* je objavio istraživanje koje uzima u obzir tijela identifikovana u bolnicama, mrtvačnicama, zatim osmrtnice na društvenim mrežama i odgovore iz online anketa. Prema rezultatima studije, stvarni broj smrtnih slučajeva samo u prvih devet mjeseci (od 7. oktobra 2023. do 30. juna 2024.) izraelskih napada je 64.260, odnosno 41% veći od zvaničnog. 59,1% ubijenih činile su žene, djeca i starci. Vidi šire: Zeina Jamaluddin, et al., (2025), „Traumatic injury mortality in the Gaza Strip from Oct 7, 2023, to June 30, 2024: a capture-recapture analysis,” *The Lancet*, Volume 405, Issue 10477, str. 469-477, February 08, 2025: DOI: 10.1016/S0140-6736(24)02678-3

⁴⁷ Hamas je u tom napadu ukupno ubio 1.139 osoba (od toga 373 vojnika, 695 civila, 36 djece i 71 stranih državljana), te oteo oko 240 osoba. Dostupno na: <https://www.france24.com/en/live-news/20231215-israel-social-security-data-reveals-true-picture-of-oct-7-deaths> [Pristupljeno 04. januara 2025.].

Republike⁴⁸ za genocid nad Palestincima (većina žene i djeca⁴⁹), masovna ubistva civila, cijelih porodica, raseljavanje većine stanovništva, uništavanje vladinih zgrada, stambenih jedinica, kuća, škola, univerziteta, bolnica, sportskih objekata, vjerskih objekata, izbjegličkih kampova, kanalizacionih i vodovodnih sistema.⁵⁰ Blokiranjem pristupa vitalnim resursima (voda, hrana, električna energija, gorivo) primijenio je „genocid iscrpljivanjem“ u Gazi što je izazvalo oštru osudu stručnjaka UN-a.⁵¹ K tome, za najvišim zvaničnicima vlade Međunarodni krivični sud (ICC) je izdao nalog za hapšenje⁵² zbog ratnih i zločina protiv čovječnosti u Gazi, čija historija nije počela 2023. godine.

Po ustaljenoj logici biopolitike, zločin se nastoji legitimizirati i opravdati dehumaniziranjem žrtve, čak i po cijenu pozivanja na međunarodno humanitarno pravo za objašnjenje svojih akcija. Izraelski zvaničnici do najnižih nivoa dehumaniziraju Palestine. Oni ih predstavljaju kao barbare, primitivce, „neljudska bića,“ kako bi opravdali ratne zločine i napade na civilne žrtve. Za izraelskog premijera Benjamina Netanyahua Gaza je „grad zla.“ General-major izraelske vojske Ghassan Alian Palestine u Pojasu Gaze je nazvao „ljudskim životinjama“ koje se moraju tretirati tako. Na sličnom fonu je i izjava bivšeg izraelskog ministra odbrane Yoava Gallanta koji je rekao: "Mi se borimo protiv humanoidnih životinja."⁵³

Brojni su oblici nasilja i terora kojima palestinski muškarci, žene i djeca svakodnevno svjedoče. Uništavanje mogućnosti za život u enklavi, koja je u infrastrukturnom smislu gotovo u potpunosti uništena,⁵⁴ intenzivirano je na nezamislivo nasilne i brutalne načine, posebno nad ženama i djecom.

⁴⁸ Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel). Dostupno na: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf> [Pristupljeno 08. januara 2025.].

⁴⁹ UNICEF je izvijestio da je u prosjeku oko 35 palestinske djece ubijeno u Gazi svakog dana tokom 15 mjeseci izraelskog rata na toj teritoriji. Dostupno na: <https://una-oic.org/bs/palestinian/2025/01/18/غزة-35-طفلا-قتلوا-ايوميافي-غزة> [Pristupljeno 28. januara 2025.].

⁵⁰ Dostupno na: <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/pojas-gaze-u-ruševinama-nakon-15-mjesečnog-izraelskog-rata/3459298> [Pristupljeno 13. februara 2025.].

⁵¹ Dostupno na: <https://www.un.org/unispal/document/gaza-un-human-rights-experts-call-on-international-community-to-prevent-genocide-against-the-palestinian-people-ohchr-press-release/> [Pristupljeno 22. januara 2025.].

⁵² Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/medjunarodni-krivicni-sud-netanyahu-gallant-masri-naloge-hapsenje-gaza/33210809.html> [Pristupljeno 25. januara 2025.].

⁵³ Dostupno na: <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/izraelski-profesor-za-aa-izrael-prikazuje-palentine-kao-neljudska-bića-da-bi-opravdao-ratne-zločine/3029809> [Pristupljeno 29. januara 2025.].

⁵⁴ Dostupno na: <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/pojas-gaze-u-ruševinama-nakon-15-mjesečnog-izraelskog-rata/3459298> [Pristupljeno 29. januara 2025.].

Teoretičarka reproduktivne pravde Loretta J. Ross koristi pojam 'reprocid' da opiše kako se kontrola reprodukcije može koristiti kao alat genocida. Feministice dekolonijalne perspektive u ratu u Gazi su prepoznale jednu drugačiju vrstu genocida, koja se ogleda u uništavanju uvjeta za biološku i društvenu reprodukciju, spriječiti ili smanjiti rađanje unutar palestinskih grupa, otežati život i njegu trudnicama, dojiljama i novorođenčadima. Rezultat toga je bio porast pobačaja za 300% zbog stresa i trauma rata, nedostatak prenatalne i postnatalne njege i ugroženost života.⁵⁵

Ako je suditi po slovu i duhu *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* (1948)⁵⁶, odgovornost neće biti samo na vojno-političkom rukovodstvu Izraela, već i na sve one koji su pomagali, podržavali i odobravali. Vjerojatno se zato ignorira ono što je očigledno i vrši se pritisak na međunarodne pravne instance.⁵⁷ „Humanitarna intervencija“ i osuda međunarodne zajednice i ovdje je izostala, jer se vodi dvostrukim standardima i selektivnom pravdom, a najsvježiji primjer toga je izraelska zabrana rada UNRWA-i,⁵⁸ što je u suštini biopolitički motivirana odluka. Na tragu Foucaulta možemo zaključiti da je biopolitičko društvo u stalnom ratu čak i u stanju mira (ratu shvaćenom ne samo u formi oružanog sukoba, već i kao: invazija, bitka, pobjeda, pobuna, pljačka, osvajanje, prisvajanje, propaganda, hibridni rat) koji se vodi u „ime života“ jednih na račun drugih. Drugim

⁵⁵ Jemima Repo (2024), „Genocide and the destruction of the means of social reproduction in Gaza,“ *European Journal of Politics and Gender*, Vol XX, No. XX, str. 3., DOI: 10.1332/25151088Y2024D000000061

⁵⁶ United Nations, 1948. *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*. General Assembly of the United Nations. [online] Dostupno na: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf [Pristupljeno 27. januara 2025.].

⁵⁷ Predstavnički dom američkog Kongresa izglasao je 9. januara 2025. godine sankcionisanje Međunarodnog krivičnog suda (ICC) u znak protesta zbog izdavanja naloga za hapšenje izraelskog premijera Benjamina Netanyahua i njegovog bivšeg ministra odbrane, Yoav Gallanta, zbog izraelske kampanje u Gazi. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/sad-medjunarodni-krivicni-sud-sankcije-kongres/33270288.html> [Pristupljeno 23. februara 2025.].

⁵⁸ UNRWA je agencija UN-a za humanitarnu pomoć palestinskim izbjeglicama na Bliskom istoku. Djeluje na okupiranim palestinskim teritorijama u Gazi, Istočnom Jerusalemu i Zapadnoj obali, te Jordanu, Libiji i Siriji i, kao najveća humanitarna agencija, pruža socijalnu pomoć, zdravstvenu zaštitu, obazovanje i zapošljavanje milionima palestinskih izbjeglica. Međutim, odlukom Knesseta i stupanjem na snagu zakona od 30.01.2025., zabranjuje se njeno djelovanje, i zato raste zabrinutost za milione Palestinaca kojima je više nego ikada potrebna humanitarna pomoć. Dostupno na: <https://www.unrwa.org/newsroom/official-statements/clock-ticking-fast-towards-implementation-knesset-bill> [Pristupljeno 03. februara 2025.].

riječima, fenomen rata i nasilja je civilizacijska konstanta koja ljudski rod prati od najranijih vremena do danas, kada ga je moguće pratiti uživo.

Čini se kao da je rat konstanta u ljudskoj povijesti, a mir tek samo izuzetak. Začuđujuće ali istinito, ako se vratimo unazad 3.000 godina, vidjet ćemo da je tek samo deseti dio ljudske historije prošao u miru i bez ratnih dešavanja. Ovovremena „represivna civilizacija“ (Marcuse) izgradila je „kult nasilja i rata“ (Pavlović), a idejnu i teorijsku osnovu su joj svojim idejama rata kao prirodnog stanja instalirali brojni mislioci i teoretičari, od najranijih do onih postmodernističkih (Heraklit, Machiavelli, Hobbes, Von Clausewitz, Marx, Gumpłowicz, Schmitt, Foucault).⁵⁹

Velika mrlja na život prvih ljudi i kasnijih pokoljenja na zemlji je nasilje i ubijanje. Te destrukcije nisu izostale ni u srednjevjekovlju, a moderno doba je donijelo Prvi i Drugi svjetski rat koji su odnijeli preko 120 miliona žrtava. Sami ovaj bilans, ne uključujući lokalne i regionalne ratove i sukobe, daje pravo kritičarima da 20. stoljeće okvalificiraju kao najkrvavije do sada. Međutim, sudeći po njegovom prvom kvartalu, 21. stoljeće je samo nastavak. Zločini izraelske vojske (IDF) nad palestinskim narodom u Gazi izazvali su zgražavanje u svijetu. Slobodni ljudi su u svim dijelovima svijeta u ogromnom broju izlaskom na ulice iskazali protest, i poslali jasne poruke kojima su tražili od svojih vlada da reaguju. Ta praksa moderne liberalno-demokratske države, u kojoj glas građana treba da se čuje i po njemu postupi, nije dala očekivane rezultate. Javnost je shvatila svoju ograničenu moć ili bolje rečeno nemoć kojom će zaustaviti genocid uživo. Obični čovjek je samo posmatrač, a ne sudionik; „on *političku igru* gleda s distance, nije njen bitan akter, ali je najčešće moguća njena žrtva,“⁶⁰ koju se drži dalje od odlučivanja (bio)političkih elita.

Ovladavanje informacijskom tehnologijom u režiji biopolitičke mašinerije

U masovnim i visokotehnologiziranim informatičkim društvima konvencionalno polje biopolitike i njenih učinaka se mijenja. Rat u Gazi se pokazao drugačijim od dosadašnjih konvencionalnih ratova. Prema vojnim stručnjacima⁶¹ IDF je koristio najsavremeniju vrstu konvencionalnog

⁵⁹ Pavlović, V., 2009. *Društveni pokreti i promjene*. 3. izd. Beograd: Službeni glasnik, Zavod za udžbenike. str. 199-200.

⁶⁰ Sofradžija, H., 2015. *Hiperpolitika i savremeno društvo: proces tehnoziranja svijeta*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka. str. 177.

⁶¹ Palestinski vojni stručnjak, Yousef al-Sharqawi, je izjavio da je izraelska vojska u ratu protiv Gaze koristila sve vrste naoružanja: lahko i teško naoružanje, avioni, helikopteri, dronovi, tenkovi, rakete, artiljerijske granate, fosforne bombe, ratna mornarica, inženjerska

naoružanja, čak i ono najnovije opremljeno umjetnom inteligencijom u svrhu testiranja. Savremena biopolitička mašinerija prepoznala je moć medija i tehnologije. Ona koristi medijsku cenzuru,⁶² selektivno izvještavanje, propagandu⁶³ i moć medija i informacijskih tehnologija u svrhu jačanja vojnog i političkog kapaciteta. Izraelska vojska je upotrebom najsavremenijih tehnologija poznatih svjetskih kompanija⁶⁴ vršila totalitarno-tehnološki nadzor

oprema, sistemi za presretanje. Čak je, po njemu, testirano i ono najnovije naoružanje koje se koristi pomoću umjetne inteligencije za potrebe američke vojske u slučaju novih sukoba. Dostupno na: https://balkans.aljazeera.net/news/world/2024/1/14/naoruzanje-koje-je-izrael-koristio-u-ratu-u-gazi?traffic_source=KeepReading [Pristupljeno 27. januara 2025.].

⁶² Nezavisna platforma za vijesti, *Dropsite News*, otkrila je da Meta, kompanija koje upravlja Facebookom i Instagramom, po nalogu izraelske vlade sprovodi masovnu cenzuru sadržaja koji kritikuje Izrael ili podržava Palestinu. Prema ovom izvoru, Meta je odobrila 94% zahtjeva izraelske vlade za uklanjanje sadržaja, uklonivši više od 90.000 objava od početka rata u Gazi, većinom iz arapskog i muslimanskog svijeta. Također se navodi da Meta prilikom automatskog uklanjanja sličnih sadržaja koristi i umjetnu inteligenciju. Human Rights Watch navodi podatak da je od 1.050 analiziranih uklonjenih objava, 1.049 je bilo propalestinsko, a samo jedna proizraelska. Ovi primjeri medijske cenzure, digitalne represije i ideološke pristrasnosti su jasni pokazatelji do kojih dubina biopolitika kolonizira tehnologiju. Dostupno na: https://www.dropsitenews.com/p/leaked-data-israeli-censorship-meta?utm_source=publication-search; https://www.theguardian.com/technology/2023/dec/21/meta-facebook-instagram-pro-palestine-censorship-human-rights-watch-report?utm_source=chatgpt.com [Pristupljeno 13. aprila 2025.].

⁶³ Američki reditelj i producent filma o izraelskim zločinima u Gazi, *From Ground Zero*, Michael Moore, osudio je šutnju i hipokriziju zapadnih medija, uz optužbu da prikrivaju ono što grupe za ljudska prava opisuju kao genocid i etničko čišćenje u Gazi. Moore je ovim filmom, koji su režirali palestinski autori Aws Al-Banna, Ahmed Al-Danf, Basil Al-Maqousi i Mustafa Al-Nabih, svojom ulogom izvršnog producenta ukazao na humanitarnu krizu u Pojasu Gaze i pozvao Amerikance da se ne ustručavaju pogledati ga. Dostupno na: <https://www.aa.com.tr/ba/svijet/michael-moore-genocid-u-gazi-prikriva-se-propagandom/3444018> [Pristupljeno 29. januara 2025.].

⁶⁴ *The Washington Post* je otkrio da je kompanija Google sa izraelskom vladom sklopila ugovor, po imenu Nimbus, vrijedan milijarde dolara, i od prvih sedmica agresije na Gazu, izraelskoj vojsci (IDF) pružala najnovije tehnologije vještačke inteligencije (AI) koje su korištene u vojnim i obavještajnim programima na štetu Palestinaca. Navodi se da je saradnja između Googlea i Ministarstva odbrane Izraela počela još 2021. godine, kada je Izrael zatražio proširenje upotrebe Googleove platforme Vertex, što je napredno rješenje vještačke inteligencije za vojne svrhe. Prema istom izvoru, tokom agresije na Gazu izraelska vojska je koristila alatu vještačke inteligencije Habsora, koja je interno razvijena kako bi komandantima pružila hiljade ljudskih i infrastrukturnih ciljeva za bombardiranje. Pored s Googleom, u dokumentima koje je objavio 'Drop Site News' otkriva se duboka veza Vlade Izraela i s Microsoftom tokom rata u Gazi. Zabilježeno je enormno povećanje korištenja Microsoftovih usluga u „oblaku“ (cloud) od izraelske vojske. Zabrinjavajući su izvještaji o tehnologijama usmjerenim na umjetnu inteligenciju poput Lavande, koja analizira lične podatke gotovo 2,3 miliona stanovnika Pojasa Gaze kako bi se otkrile potencijalne veze s Hamasom. Dostupno na: <https://balkans.aljazeera.net/news/technology/2025/1/22/wp-tokom-rata-u-gazi-google-je-izraelu-ustupio-najnoviju-ai-tehnologiju>;

i kontrolu nad teritorijom i kretanjem stanovništva, vršila propagandu i upravljala informacijama kao političkim resursima, zatim provodila identifikaciju i obradu podataka pojedinaca, obradu slika i odabir potencijalnih vojnih ciljeva. Tehnološke kompanije koje su razvile različite programe na polju vještačke inteligencije, kojima su nas smjestile u „zatvor bez zidova“ (McLuhan), sada se javljaju u ulozi ugovarača vojnih sporazuma sa vladama vrijednim milijarde dolara. Ovo je zabrinjavajući trend, jer tehnološke kompanije sada postaju instrumenti biopolitičkih elita koje se beskrupulozno upuštaju u različite vojne operacije.

Svjetski centri moći stoljetnu utrku u vojno-tehnološkoj dominaciji sada preusmjeravaju i na polju umjetne inteligencije (AI), svjesni njene ekonomske i geopolitičke moći. SAD i Kina u tome prednjače ili bolje rečeno glavni su akteri u toj „utakmici.“ Pojedini izumi kineskih tehnoloških kompanija imaju potencijal da transformiraju globalnu AI industriju i dovedu u pitanje do sad neupitnu dominaciju američkih tehnoloških kompanija. Znači li to da svjetski poredak ponovo postaje bipolarni, ili možda u narednom periodu multipolarni? Kao odgovor na to zapadne kompanije ulažu stotine milijarde dolara u razvoj AI-a da bi zadržale tehnološku dominaciju.⁶⁵ Postoji ozbiljna zabrinutost u kom pravcu idu biotehnološke kompanije i u kojoj mjeri upravljaju ljudskim životima, kao što postoji zabrinutost od njihovog potencijalnog rizika i učinaka, počev od nacionalne sigurnosti, javnog zdravlja, potrebe za električnom energijom, ukidanje brojnih zanimanja, gubljenja poslova, pa do zaštite identiteta i ličnih podataka.

Chris Hedges, kritičar američke politike, rata, vojnog intervencionizma i neoliberalizma, tvrdi da je 15-mjesečni genocidni rat u Gazi znak raspada globalne stabilnosti. Međunarodna zajednica je u moralnom smislu kapitulirala. Osim „duboke zabrinutosti“ nije imala zapaženiju ulogu. Čini se da je u pravu kada kaže da je globalni poredak pred izdisajem. Hedges predviđa da će „zastrašujući stroj industrijskog nasilja,“ koji se provodi nad Palestincima, postati sveprisutan i njegove će žrtve uglavnom biti siromašni obojeni ljudi, koji su dehumanizirani i odbačeni kao ljudske životinje.⁶⁶ Doista, primjena argumenta sile metastazirala je na paradigmi Gaze. Manji

<https://www.dropsitenews.com/p/microsoft-azure-israel-top-customer-ai-cloud>

[Pristupljeno 24. februara 2025.].

⁶⁵ Stargate - Trumpov novi AI projekat vrijedan 500 milijardi dolara. Dostupno na:

<https://balkans.aljazeera.net/teme/2025/1/27/stargate-trumpov-novi-ai-projekt-vrijedan-500-milijardi-dolara> [Pristupljeno 02. februara 2025.].

⁶⁶ Hedges, C., 2025. *The Western Way of Genocide*. [online] ScheerPost. Dostupno na: <https://scheerpost.com/2025/02/02/chris-hedges-the-western-way-of-genocide/> [Pristupljeno 15. februara 2025.].

narodi će vjerovatno u budućnosti biti na udaru nezajažljivih biopolitičkih interesnih elita svjetskih sila. Iskusiće političku bespomoćnost kakvu kuša palestinski narod. Budućnost i sigurnost su ozbiljno dovedene u pitanje ukoliko urgentno internacionalna zajednica ne pronađe održivo rješenje i ukoliko se bespokušajno odustane od daljeg zagovaranja kulture političkog dijaloga, pravednije raspodjele dobara i jačanja kosmopolitskog, multikulturnog i multireligijskog modela društveno-političkog organiziranja. Zar se nekada u prošlosti više pisalo i govorilo o demokratiji, ljudskim pravima, slobodi, jednakosti, pravdi, humanitarnom i međunarodnom pravu nego li danas?! Pa zar se danas svi ovi ideali sekularnog prosvjetiteljskog uma nisu u velikoj mjeri iznevjerili?

Velike svjetske sile međunarodno pravo su zamijenile pravom sile. Rusija je u februaru 2022. izvršila agresiju (specijalna vojna operacija – ruska verzija) na Ukrajinu s teritorijalnim pretenzijama. SAD s Trumpom želi da otme palestinsku teritoriju, da pripoji Kanadu, Grenland i Panamski kanal. Kina je poznata po zločinima nad Ujgurima, a u Južnom kineskom moru zauzela je mnoga ostrva na kojima gradi vojna postrojenja, što je izazvalo tenzije sa susjedima zbog njenog kršenja međunarodnog prava. Svjetske oligarhije zbog političko-ekonomskih interesa na tome neće stati i zato odbacuju tekovine međunarodnog prava i međusobno se optužuju za njegovo nepoštivanje.

Zaključne misli

1. Nadamo se da smo ovim istraživanjem, kritičkim osvrtom na biopolitičku prirodu genocidnog rata u Pojasu Gaze, makar dijelom doprinijeli akademskoj diskusiji o odnosima moći, tijela i kontrole u savremenim društvima. Kritičkom analizom biopolitičkog genocidnog rata uz oslanjanje na teorijski rad Foucaulta, Agambena, Becka, Engdahla, Hardta, Negrija i dr., htjeli smo upozoriti na političku instrumentalizaciju tijela, relativnost i politizaciju života, i ulazak u rastuću globalnu nesigurnost i regionalnu napetost među različitim zemljama, čemu genocidni rat u Pojasu Gaze može poslužiti samo kao uvertira.

2. Polazeći od „distancijacije prostora i vremena“ i „sve veće refleksivnosti“, što su središnja obilježja modernosti, rizik koji nosi biopolitika danas je znatno veći. Da bi u predmodernom društvu na neki predmet izvršili neki uticaj ili promjenu, bilo je neophodno s njim stupiti u neposredni kontakt. Zbog promjena u prostoru i vremenu, rapidnom razvoju tehnologije i umjetne inteligencije, danas i u budućnosti će izloženost biopolitičkim i tehnološkim rizicima, te potencijalnim egzistencijalnim nevoljama industrijskog nasilja, biti znatno veća.

3. Biopolitički svijet u 21. stoljeću uvodi nas u jednu novu fazu punu izazova i novih otvorenih pitanja: dalje održanje i širenje liberalne demokratije je upitno, neoliberalizam se sve glasnije kritikuje i u vlastitom dvorištu, transnacionalni kapitalizam najjasnije pokazuje svoje grubo lice, socijalne nejednakosti postaju sve dublje, ekonomske krize i recesije su potencijalno uvijek moguće, nasilje je rasprostranjeno svakodnevnicom, globalni rat protiv terorizma i ratovi među civilizacijama su podvala - na djelu je medijsko-psihološki cinizam.

4. I dalje živimo u rizičnom biopolitičkom globaliziranom društvu, koje je takvo zato što je posesivno, obezduhovljeno, lišeno smisla i svijesti o odgovornosti, pravu i pravdi, ovosvjetskoj i metafizičkoj kao konačnoj. Užasna ratna zbilja Gaze je obesmisllila *Opću deklaraciju o ljudskim pravima i Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*. „Demokratski,“ „civilizirani“ svijet je neshvatljivo zatvorio oči i nije ni rezoluciju UN-a o primirju podržao, niti odluku suda o elementima genocida. Humanitarne katastrofe, progoni ljudi, etnička čišćenja, genocidi i druga nehumana i zla djela ne poznaju neutralnost. Kao što navodi norveški filozof, Lars Svendsen, mi koji živimo ili mislimo da „živimo u demokratijama, imamo *obavezu* da prijavimo zločin. U demokratskoj državi je onaj ko ćuti saučesnik – onaj ko ima priliku da protestuje javno, ali to ne učini, saučesnik je samim tim što ne protestuje.“⁶⁷

5. U mnogim zemljama svijeta, u većim i manjim gradovima, savjesni građani su demokratskim sredstvima u više navrata izrazili građansku neposlušnost, pritisak, protest i ogorčenje zbog zločina u Gazi. Vapaj običnog čovjeka adresiran „međunarodnoj zajednici“ o hitnom prestanku zločina, internacionalizaciji palestinskog pitanja i iznalaženju pravednog rješenja nije popraćen efektivnim lobiranjem kod centara svjetske moći čije geopolitičke interese ne determiniraju etički principi.

6. Zato je nužno potrebna nova politička paradigma, svrsishodna alternativa globalnoj hegemoniji, planetarno dominirajućoj filozofiji života koja se ne ogleda samo u dominaciji, argumentu sile, vojnom humanizmu, tehnokratiji, hiperrealnosti, hipokriziji, spektaklu, homocentrizmu i sl., nego i u odsustvu empatije, altruizma, humanosti, otvorenosti, kulturnog univerzalizma, religijskog pluralizma i respektiranja sistema društvenih normi i vrijednosti.⁶⁸ Budući da za takve debalanse, anomalije, destrukcije, zločine i katastrofe koje

⁶⁷ Svendsen, L.F.H., 2006. *Filozofija zla*. str. 197.

⁶⁸ Žiga, J., 2012. *Vrijeme (sve)politike: iluzije savremenog ekologizma*. str. 28-29.

se događaju u biopolitičkom društvu, krivicu nije moguće adresirati⁶⁹ nekom drugom subjektu sem (post)modernom (sic!) čovjeku i njegovom praksisu (destruktivnim ideologijama čiji je autor), prirodno je očekivati da optimizam i pozitivne promjene krenu upravo od njega.

7. Stanje u društvu se neće promijeniti dok promjene ne krenu najprije od čovjeka kao pojedinca.⁷⁰ Valja nam se osloboditi kartezijanskog duha, jer čovjek je jednako materija i duh, zemaljsko i nebesko. Moderni materijalizirani sekularizirani čovjek koji je „zaboravio Boga“⁷¹ i uzeo Njegove prerogative života i smrti, koji je zapostavio krajnji uzrok stvari, desakralizirao prirodu i nemilosrdno njome ovladao, zanemarujući sve osim ekonomskih motiva, pa čak i svetost samog života, zapao je u moralne labirinte i ozbiljne egzistencijalne krize. I čemu toliki materijalni, ekonomski, naučni i tehnološki rast, ako to ne zna na pravi način da koristi i ako će njegov *moloh modernosti*⁷² završiti u katastrofi?!

8. Čini se da je savremeni biopolitički sistem vođen načelom interesa i dominacije, logikom posesivnosti, posebno vojno-tehnološke, stvaranja velikih centara moći i vojnih saveza, duboko zakoračio u opasne avanture i potencijalno velike katastrofe koje je sam prouzrokovao?! Čovjek je postao „žrtva vlastitog čina“ što bi rekao Heidegger. U svojoj antropocentričnoj opsjednutosti, moralnom sunovratu i duhovnoj ispraznosti, savremenom čovjeku je potrebna harmonija i sklad između njegovog iskonskog bića i njegovog djelanja. Nužan mu je povratak sebi i spoznaja sebe u ukupnom multidimenzionalitetu.

9. Na globalnom planu, potreban je jedan drugačiji, sveobuhvatni sistematski pristup u oblikovanju politike, ekonomije, života i svijeta. Ovaj pristup može podrazumijevati i transpoziciju, tj. ravnotežu moći u globalnom poretku i međunarodnim odnosima. Za jedne to može značiti prijelaz od imperijalizma ka Imperiji,⁷³ dok je za druge nužan prelazak sa unipolarnog na multipolarni

⁶⁹ „Tko to čini? Tehničari? Političari? Industrija? Javnost? Pitajte ih, i odgovor će biti poput Odisejeva: nitko. Tehnološka se politika u razvijenoj moderni, koja se hvali pobjedonosnim pohodom odlučivanja i kontrole, može usporediti s 'ničijom vlašću' (Hannah Arendt). Za nju Hannah Arendt kaže da je to najtiraniskiji od svih oblika vlasti jer se u njoj *nikoga* ne može pozvati na odgovornost.“ (Beck, U., 2001. *Pronalaženje političkoga: prilog teoriji refleksivne modernizacije*. Zagreb: Jesenski i Turk. str. 188.).

⁷⁰ „Bog neće izmijeniti jedan narod dok on sam sebe ne izmijeni.“ (Kur'an, 13:11).

⁷¹ Nasr, S.H., 2001. *Susret čovjeka i prirode*. Sarajevo: El-Kalem. str. 193.

⁷² Entoni Gidens (1998), *Posledice modernosti*, Filip Višnjić, Beograd.

⁷³ „Imperij s kojim smo suočeni iskazuje ogromnu moć potlačivanja i razaranja, ali ta nas činjenica ne smije nipošto učiniti nostalgичnima prema starim oblicima dominacije. Prijelaz prema Imperiju i njegovim procesima globalizacije nudi nove mogućnosti snagama

sistem u kojem je globalna moć koncentrisana na nekoliko centara koji imaju značajnu političku, ekonomsku, tehnološku i vojnu premoć. Ove evolutivne promjene političke paradigme svjetskih centara moći moraju započeti redefinicijom ljudskih i moralnih vrijednosti, odnosa prema životu i zdravlju, jer su fizičko, mentalno i nadasve duhovno zdravlje preduslov za bilo kakav progresivan iskorak.

10. Obezduhovljenost i moralna anestezija, tipična za (post)modernog čovjeka, koja se najslikovitije ogleda u odnosu prema strašnim zločinima nad Palestincima, su posljedica umne pomračenosti i teške duhovne patologije, čije postojanje (gle čuda!) biopolitičari ne priznaju!? Zdrava politička i intelektualna alternativa ovovremenoj biopolitici mora natjerati Svjetsku zdravstvenu organizaciju, da u redefiniciju zdravlja inkorporira i duhovnu dimenziju, i da svaka osoba koja pretenduje da, kako ruska carica Katarina Velika reče, „piše po ljudskim kožama,“ mora čak, prije imenovanja na neku poziciju, proći rigoroznu zdravstvenu provjeru, nadasve moralnu, mentalnu i duhovnu.⁷⁴ Na koncu, politika kao plemenita vještina, kao velika realizacija dobra se mora odbraniti od napasnih pokušaja njene instrumentalizacije, jer se suda historije i bremena odgovornosti neće biti lahko osloboditi u postbiopolitičkom poretku!

Literatura

1. Agamben, G., 2006. *Homo sacer: suverena moć i goli život*. Zagreb: Arkzin.
2. Al Jazeera Balkans. Dostupno na: <https://balkans.aljazeera.net>
3. Anadolu Agency – Bosanski. Dostupno na: <https://www.aa.com.tr/ba>
4. Bajrami, R., 2022. „Duhovno zdravlje, egzistencijalna panika i liječenje pomoću smisla“, *Takvim 2022*. Priština: Predsjedništvo IZK. str. 81-95.
5. Bauman, Z., 2017. *Moramo se koncentrirati na dugoročne ciljeve*. [online] ScheerPost. Dostupno na:

oslobađanja. Globalizacija, naravno, nije samo jedno, a višestruki procesi koje prepoznajemo kao globalizaciju nisu ujedinjeni ni jednoznačni. Naša politička zadaća, mi ističemo, nije samo opirati se tim procesima već ih reorganizirati i preusmjeriti prema novim ciljevima. Stvaralačke snage mnoštva koje održavaju Imperij također su sposobne autonomno izgraditi Protuimperij, alternativne političke organizacije globalnih tijekova i razmjena. Bitke za osporavanje i potkopavanje Imperija, kao i one za izgradnju stvarne alternative, tako će se odvijati na samom imperijalnom terenu - u stvari te nove bitke već su počele. Tim će i mnogim sličnim bitkama mnoštvo morati izmisliti nove demokratske oblike i novu konstitutivnu moć koja će nas jednoga dana odvesti kroz Imperij i izvan njega.“ (Hardt, M. i Negri, A., 2003. *Imperij*. str. 10-11.).

⁷⁴ Bajrami, R., 2022. „Duhovno zdravlje, egzistencijalna panika i liječenje pomoću smisla“, *Takvim 2022*. Priština: Predsjedništvo IZK. str. 81-95.

- <https://www.prometej.ba/clanak/prijevodi/zygmunt-bauman-moramo-se-koncentrirati-na-dugorocne-ciljeve-2897>
6. Beck, U., 2001. *Pronalaženje političkoga: prilog teoriji refleksivne modernizacije*. Zagreb: Jesenski i Turk.
 7. Bek, U., 2001. *Rizično društvo: u susret novoj moderni*. Beograd: Filip Višnjić.
 8. DropSite News. Dostupno na: <https://www.dropsitenews.com>
 9. Engdahl, F.W., 2000. *Stoljeće rata: anglo-američka naftna politika i novi svjetski poredak*. Zagreb: AGM.
 10. Engdahl, F.W., 2005. *Sjeme uništenja: geopolitika genetski modificirane hrane i globalno carstvo*. Zagreb: Detecta.
 11. France 24. Dostupno na: <https://www.france24.com/en/>
 12. Fuko, M., 1990. *Predavanja (kratak sadržaj) 1970–1982*. Prevela: Filipović, F. Novi Sad: Bratstvo Jedinstvo.
 13. Fuko, M., 1997. *Nadzirati i kažnjavati: nastanak zatvora*. Prevela: Jovanović, A.A. Novi Sad: Sremski Karlovci, Novi Sad.
 14. Fuko, M., 1998. *Treba braniti društvo*. Novi Sad: Svetovi.
 15. Giddens, E., 1998. *Posledice modernosti*. Beograd: Filip Višnjić.
 16. Giddens, E., 2005. *Odbegli svet*. Beograd: Stubovi kulture.
 17. Haralambos, M. i Holborn, M., 2002. *Sociologija – teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.
 18. Hardt, M. i Negri, A., 2003. *Imperij*. Zagreb: Arkzin.
 19. Hedges, C., 2025. *The Western Way of Genocide*. [online] ScheerPost. Dostupno na: <https://scheerpost.com/2025/02/02/chris-hedges-the-western-way-of-genocide/>
 20. International Court of Justice. Dostupno na: <https://www.icj-cij.org>
 21. Jamaluddin, Z. i dr., 2025. „Traumatic injury mortality in the Gaza Strip from Oct 7, 2023, to June 30, 2024: a capture-recapture analysis“, *The Lancet*, vol. 405, br. 10477, str. 469–477. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(24\)02678-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(24)02678-3)
 22. Koljević, B., 2010. *Biopolitika i politički subjektivitet*. Beograd: Službeni glasnik.
 23. Krivak, M., 2008. *Biopolitika: nova politička filozofija*. Zagreb: Antibarbarus.
 24. Kuljić, T., 2014. *Tanatopolitika: sociološkoistorijska analiza političke upotrebe smrti*. Beograd: Čigoja.
 25. Lavić, S., 2018. *Zaborav razlike – bosanski prekarijat, „bolonjski“ univerzitet i medijski cinizam*. Sarajevo: Dobra knjiga.
 26. Milenković, P. i Marinković, D. (prir.), 2004. *Mišel Fuko, 1926–1984, hrestomatija*. Novi Sad: Vojvođanska sociološka asocijacija.
 27. N1 Info. Dostupno na: <https://n1info.ba>
 28. Nancy, J.-L., 2004. *Stvaranje svijeta ili mondijalizacija*. Zagreb: Jesenski i Turk.
 29. Nasr, S.H., 2001. *Susret čovjeka i prirode*. Sarajevo: El-Kalem.
 30. OIC Research Centre. Dostupno na: <https://una-oic.org>

31. Pavlović, V., 2009. *Društveni pokreti i promjene*. 3. izd. Beograd: Službeni glasnik, Zavod za udžbenike.
32. Prometej.ba. Dostupno na: <https://www.prometej.ba>
33. Radio Slobodna Evropa. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org>
34. Repo, J., 2024. „Genocide and the destruction of the means of social reproduction in Gaza“, *European Journal of Politics and Gender*, vol. XX, br. XX, str. 1-8. <https://doi.org/10.1332/25151088Y2024D000000061>
35. Reuters. Dostupno na: <https://www.reuters.com>
36. Sofradžija, H., 2015. *Hiperpolitika i savremeno društvo: proces tehniziranja svijeta*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
37. Sorić, M., 2010. *Koncepti postmodernističke filozofije*. Zadar: vlastita naklada.
38. Svensen, L.F.H., 2006. *Filozofija zla*. Beograd: Geopoetika.
39. The Guardian. Dostupno na: <https://www.theguardian.com/europe>
40. Touraine, A., 2007. *Kritika modernosti*. Zagreb: Politička kultura.
41. United Nations, 1948. *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*. General Assembly of the United Nations. [online] Dostupno na: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf
42. United Nations. Dostupno na: <https://www.un.org>
43. UNRWA. Dostupno na: <https://www.unrwa.org>
44. Voice of America – Bosanski. Dostupno na: <https://ba.voanews.com>
45. Vujić, J., 2021. „Simulacija kolektivne tjeskobe i medijske fobo-strategije politike straha“, *In Medias Res*, vol. 10, br. 19, Zagreb: Centar za filozofiju medija i mediološka istraživanja. str. 3033–3042.
46. World Health Organization, n.d. *Science in 5: SARS-CoV-2 origins*. [podcast] Dostupno na: <https://www.who.int/podcasts/series/science-in-5/episode--95---sars-cov-2-virus-origins>
47. YouTube. Dostupno na: <https://www.youtube.com>
48. Žiga, J., 2011. „Vrijeme (sve)politike“, *Pregled – časopis za društvena pitanja*, br. 1, LII, Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu.
49. Žiga, J., 2012. *Vrijeme (sve)politike: iluzije savremenog ekologizma*. Sarajevo: BKZ Preporod.